

ei siis myrkytyskuolemissakaan ole aina ollut ensisijainen myrkytyksen aiheuttaja.

Oikeuslääketieteellisten lähteiden mukaan heroiinista johtuvia myrkytyskuolemia ilmeni 60 vuonna 2000 ja 25 vuonna 2001. Amfetamiini puolestaan aiheutti kymmenen myrkytyskuolemaa sekä vuonna 2000 että vuonna 2001. Kannabista ja viime vuosina yhä enemmän myös buprenorfiinia havaitaan myrkytyskuolemien yhteydessä, mutta näissä myrkytyksissä osatekijöinä ovat usein muutkin aineet, kuten muut lääkkeet tai alkoholi.

Sellaista tilastoa, josta näh-

täisiin yksiselitteisesti laittomien huumeiden yliannostuksiin kuolleet henkilöt vuosittain, ei ole olemassa. Koska huumausaineisiin kohdistuu paljon julkista mielenkiintoa, olisi tällaisen tilaston kehittämistä syytä harkita. Tämä vaatisi kuitenkin jokaisen huumausaineisiin liittyvän kuolemantapauksen ja sen taustojen tutkimista erikseen, mikä on työlästä ja vaikeaa.

Toisaalta pelkkien yliannostuskuolemienkaan laskeminen ei kerro koko kuvaa huumekuolemista, sillä, kuten todettiin, huumausaine voi olla ratkaisevasti kuolemaan vaikuttanut te-

kijä myös itsemurhissa, henkiriikoksissa, liikennekuolemissa ja erilaisissa sairauskuolemissa.

Yhteenvetona voi todeta, että nykyisten huumausainelöydösten määriä kuvaavien lukujen kutsuminen yksiselitteisesti huumekuolemiksi on ongelmallista, koska varsinaista peruskuolemansyytä löydöstilasto ei kerro. Uutisoitaessa tilastojen muutoksia tulisi varmistua muutosten todellisesta merkitysvyydestä. Edelleen tulisi aina raportoida myös kuolemien kokonaistilanne, vaikka tarkasteltaisiin vain tilaston sisäisiä suhteellisia muutoksia.

KIRJALLISUUS

VUORI, ERKKI & OJANPERÄ, ILKKA & NOKUA, JARI & OJANSIVU, RIITTA-LEENA: Oikeuskemiallisesti todetut myrkytyskuolemat vuosina 2000 ja 2001. Suomen Lääkärilehti 58 (2003): 35, 3403–3407

VUORI, ERKKI & POIKOLAINEN, KARI & KONTULA, OSMO & VIRTANEN, ARI: Suomalainen huumekuolema 1990–1996. Suomen Lääkärilehti 56 (2001): 24, 2635–2640

VUORI, ERKKI & OJANPERÄ, ILKKA

& OJANSIVU, RIITTA-LEENA & NIEMINEN, RAIJA: Lääke, myrky, huume vai taasko viina? Duodecim 115 (1999): 14, 1531–1535.

Sortuva iskelmäkuningas

ULLA VIERTOLA

”Tuokaa tuoli, Olavi Virta laula!” Näillä sanoilla Marko Aho aloittaa kirjansa, jonka tarkoituksena on tutkia suomalaisen iskelmäkuninkuuden käsitteen historiaa ja sen neljän kuuluisan edustajan nousua, uhoa ja tuhoa. Jo alkusanoihin tiivistyvät sekä kuninkuus että raihnaisuus, myytin molemmat ytimet.

Monen kuolemattomaksi ylistetyn suomalaisen iskelmätähden elämässä yhdistyivät suosio, alkoholismi ja surkea loppu.

Tutkija ilmoittaa työnsä keskeiseksi hypoteesiksi sen oletuksen, että näiden artistien romahdus ja itsetuho liittyvät oleellisesti heidän asemaansa nykypäivän palvottuina legendoina. Tutkimuksen kohde on ideaalityyppinen sankari nimeltä Sortuva iskelmäkuningas, jonka elämänohjelmaa kertaavista tarinoista muodostuvat kollektiivinen luomus ja kuolematon kertomus. Ideaalityypin rakenneosiksi tutkija on valinnut ne nel-

Marko Aho
Iskelmäkuninkaan tuho
Suomi-iskelmän sortuvat
tähdet ja myyttinen
sankaruus
Helsinki: SKS, 2003

jä musiikin alalla toiminutta miestä, joiden nimet ovat iskos-tuneet syvälle suomalaisten ta-
juntaan: Olavi Virta, Unto Mo-
nonen, Irwin Goodman ja Rau-

li Badding Somerjoki. Tutkijan tarkoitus ei ole itse puhua näistä miehistä tai heidän musiikistaan vaan sen sijaan siitä, mitä heistä on puhuttu, mitä muut ovat heistä puhuneet, kirjoittaneet tai esittäneet sekä ennen heidän kuolemaansa että sen jälkeen. Tutkimuksen metodi on diskurssianalyysi, jota tukevat uskontotieteelliset ja kulttuurihistorialliset pohdinnat. Tutkija sijoittaa työnsä etnomusikologian tieteenalalle, jolloin tutkimuksen perimmäisenä tavoitteena on musiikkikulttuurissa reaalistuvan inhimillisen ajattelun ymmärtäminen. Tutkimuksen aineistona ovat erilaiset hahmoista kertovat kulttuurituotteet, kuten lehtiartikkelit, kirjat, näytelmät ja elokuvat sekä tv- ja radio-ohjelmat ym. median ja ihailijoiden tuotokset.

Jokaisella aikuisella suomalaisella lienee jokin käsitys noista tutkijan suurennuslasin alle poimituista iskelmäartisteista. Itse asiassa he tuntuvat niin tutuilta, että heidän tutkimisensa vaikuttaa ajan ja paperin haaskaukselta: he elivät melko lyhyen ja hiltittömän elämän ja kuin rangais-tukseksi synneistään murtuivat ja kuolivat pois. Elämänsä aikana he tekivät musiikkia, joka vetosi suomalaiseen makuun: Virta, Mononen ja Somerjoki soittelivat suomalaisen sielun syviä, tummia säveliä, kun taas Irwin Goodman puhui niiden kieltä, jotka mielellään sanovat itseään ”rehvakkaiksi” ja varovat paljastamasta haikeaa sydäntään. Tällainenko siis on suomalainen ja tällaisia hänen esilaulajansa: 3/4 melankolista paatosta ja 1/4 ril-lumareitä.

Mutta vastoin yleistä mielipi-dettä tutkija kyseenalaistaa nuo molemmat, sekä suomalaisuuden että sen sankarit; onko

kumpikaan sitä, miksi se on pu-huttu ja kirjoitettu? Suomalaisen kohtalona on ollut aina jou-tua jonkun muun, jonkun ulko-puolisen määrittelyn kohteeksi. Sodasta ja kieltolaista selvinnee-nä jokainen suomalainen on jonkinlainen sankari, jossa rune-bergiläinen ylevän metsäläisen idea yhdistyy kapinahenkisen ja sivistymättömän juomaveikon diskursiivisesti rakennettuun myyttiin. Tutkija sivuaa ohimennen yhtä toistakin myyttiä: hän mainitsee Kristuksen esi-merkkinä siitä, miten nousun, voiman ja tuhon myyttejä on synnytetty myös toisissa kult-tuureissa ja toisenlaisina aikoi-na. Vaikka kirjassa ei sen enem-pää puututa Kristuksen ja Sor-tuvan iskelmäkuninkaan yhtä-läisyyksiin, alkaa koko kirja toi-mia keinona verrata keskenään juuri näitä kahta kontekstia.

Kristuksen ja iskelmätähden myyteissä on huomattavaa yh-dennäköisyyttä: köyhä, mitätön syntyperä (voiko Somerolta/Na-saretista tulla mitään hyvää) ja sitten nuorena vastaanotettu missio (Pyhä Henki/M. A. Numminen toiminnan pro-moottorina). Alkua seuraavat omien kykyjen hahmottaminen ja huikea ura, ja palvovat ihaili-jat tahtovat vaikka vain kosket-taa/kuunnella sankariaan saa-dakseen hänestä itselleen voi-maa. Mutta kansan suosio on ar-vaamaton, ja sen tuomio on jul-ma niille, joita se ei syntyperän perusteella voi hyväksyä itseään paremmiksi; kateus ja kyllästy-minen kaatavat väärän, halpa-syntyisen karnevaalikulunkaan, ja häntä kohtaa surkea tuho.

Tutkija puhuu julkisuuden hahmojen ”ristiinnaulitsemises-tä” esimerkkinä tiedostamatto-mista projektioista, joissa yksilö heijastaa luonteensa pimeitä

puolia ja omia tiedostamattomia paheitaan iskelmäkuninkaan persoonaan, tällä tavalla alenta-en hänet. Tähän me kaikki hel-posti sorrumme, tyyliin: kyllä minäkin juoppo olen, mutta en sentään tuommoinen alkoholis-ti! Ja vielä: kyllä minäkin ahneu-den tunnen, mutta ikinä en tuolla lailla rahoillani pröystäili-si ...! Kun panettelu leviää me-diaan, yksilön on helppo siirtyä tirkistelijän asemaan ja syyttää muita tahoja asian revittelystä. Tämä projektiio eli omien varjo-puolien näkeminen muissa muistuttaa yhtä uskontotieteen käsittämättömältä tuntuvaan perusteesta: sitä, miten ”Kristus ot-ti kantaakseen kaikki maailman synnit”.

Myytti muodostuu diskursi-sien avulla, vaikka kerrottujen tarinoiden todenperäisyyttä ei aina voida vahvistaa. Pääasia, et-tä tarina sopii jo luotuihin raa-meihin. Vuosien perästä on vai-kea tietää, vaelsiko kansa todella Karmelin vuorelle katsomaan ihmeperantavaa Kristusta tai ke-rääntyikö se todella katselemaan tanssipaikan pihalla loistoautos-saan sammuneena nukkuvaa Olavi Virtaa, kun paikan pitäjä oli ilmoittanut tämän olevan nähtävillä, vaikka maestro ei luultavasti sinä iltana laulaisi.

Miksi juuri tällaiset sortuvat sankarit ovat suomalaiseen ma-kuun? Tutkija mainitsee perus-teluina sekä yleisen jungilaisen sankarin arkkityypin, johon raa-miin Kristus hyvin sopeutuu, sekä suomalaisten omat kulttuuri-historialliset myytit. Visioon perisuomalaisesta sielunmaisemas-ta kuuluvat sellaiset seikat kuin miehinen voima, melankolia ja herraviha. Näistä miehinen voi-ma osoitetaan humalahakuisella ryyppäämisellä ja melankolia pa-teettisella tangolla. Herravihaa

sopii ilmentämään se ihailu, jota tunnetaan köyhistä oloista omin voimin kohonnutta miestä kohtaan. Sellainen totisesti on oikea mies ja kansansa kuningas, vaikkakin vain karnevaalien ajaksi valittuna. Mutta herraksi hän ei saa itse muuttua. Jos ja kun hän nostaa päänsä liian korkealle, se katkaistaan.

Kun iskelmäkuningas on kuollut, seuraa hetken hämmennys: mitä sanoa nyt, kun hautajaisissa ei ole tapana puhua pahaa vainajasta? Kirjansa lopuksi tutkija kertoo suomalaisen tangon ja iskelmän 1960-, 1970- ja 1980-luvulla tapahtuneesta arvonnousta lähes yliarvostetuksi kulttuurimuodoksi ja tämän nousun mukanaan tuomista uusista ilmiöistä suomalaisen musiikin alalla. Näitä ilmiöitä ovat mm. iskelmäasian tuntijat, iskelmäkirjallisuus ja elokuvat sekä Seinäjoen tangomarkkinoiden kaltaiset festivaalitapahtumat. Lyhyesti sanottuna, kun iskelmäkuningas kuoli, markkinamiehet ja kulttuurieliitti pauskasivat kättä hänen haudallaan: nyt ruvetaan synnyttämään legenda!

Noin yksioikoisesti se ei tietenkään käynyt, eikä tutkija sitä tuollaisena suoranaisesti esitä. Mutta alun Kristus-vertaukseen mieltynyt lukija saa kirjasta esiin taas uusia, yhteisiä vivahteita. Ensin oli tietysti olemassa jotakin, joka syvästi vaikutti ihmisiin; oli sellaista musiikkia tai sellaista sanomaa, joka kosketti

kuulijaa. Mutta sitten kuvaan astui institutionaalinen systeemi, joka diskursseja luomalla ja vahvistamalla elvytti kuolleen. Silloin poistui myös kansan pahan omantunnon kohmeloinen olo; kansa otti legendan riemuiten vastaan, sillä lopultakin sillä oli sellainen kuningas, jota se voisi mielensä mukaan itse muokata. Nykyään monet kulttuuri-ihmiset ansaitsevat leipänsä sananselittäjinä, esiintymällä uuden ”iskelmäuskonnon” tutkijoina ja asiantuntijoina, ja markkinamiehet myyvät Irwin-viinaa ja Badding-pinssejä aivan kuin entiset kirkonmiehet aneita ja pyhimysten luita. Ja Seinäjoen tangomarkkinoilla kruunataan uusia kuninkaita ja kuningattaria Olavi Virran jalanjäljille, samaan tapaan kuin kirkon piirissä on vuosisadat kruunattu väkeä Kristuksen seuraajiksi ja sijaisiksi maan päälle.

Harvasta artistista kuitenkin kehkeytyy kuningasta. Tutkija ei kerro, onko Suomi tältä osin muuttunut sitten 1950-, 1960- ja 1970-luvun ja onko sortuvan iskelmäankarin Suuri kertomus jo lopussa. Monet artistit ovat pyrkineet hyödyntämään legendaaristen edeltäjiensä mainetta, mutta heikoin tuloksin: kansa ei hyväksy karkeaa plagiointia ja on muutenkin tiukka sankarinsa suhteen. Todellisen kuninkaan kaava on julma ja itsetuho pakollinen; se, joka valitsee elämän, menettää kuolemattomuutensa.

”Iskelmäkuninkaan tuho” on tiedekirjaksi sekä aiheeltaan että rakenteeltaan erikoinen. Kuitenkin heti kirjan alussa tekijä karistaa luulot omasta epätieteellisyydestään: semioottinen tekstintulkinta tulkintateorian ja Olavi Virran elämänkulun analysointi Greimasin generatiivisen mallin avulla tarjoavat varsinkin opiskelijalle paljon sitkeää ja hyödyllistä purtavaa. Heti kirjan alkuun sijoitettu vaikeatajuinen teoriajakso mahdollisesti karkottaa sellaisen lukijan, joka ei ymmärrä tieteen kieltä. Kuitenkin kirjan aihe, nimi ja ulkoasu houkuttelevat häntä. Syntyy hämmennys siitä, kenelle kirja on tarkoitettu: tiedeyhteisölle vai kenelle tahansa. Vaikuttaa siltä, että tutkija tavoittelee kaikenlaisia lukijoita pyrkien silti säilyttämään tieteellisen uskottavuutensa.

Muun ulkoasun lisäksi myös kirjan kuva-anti tekee siitä tieteelliseksi julkaisuksi vähemmän luotaantyyntävän. Kuvat toimivat hyvin ja perustellusti osana niitä diskursseja, joissa maine, rappio ja kuolemattomuus synnytetään. Täysi rivi Rentun ruusu -votkapulloja Alkon hyllyssä ei kaipaa enempiä selityksiä kertomaan, millaisten mielikuvien avulla Irwin Goodmania edelleen tuotetaan ja tuotteistetaan.

”Iskelmäkuninkaan tuho” on monivivahteinen ja mielenkiintoinen kirja aiheesta, joka on hyvin lähellä suomalaisen sydäntä.